

Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY 4.0)

مجله جغرافیا و توسعه فضای شهری، سال یازدهم، شماره ۳، پاییز ۱۴۰۳، شماره پیاپی ۲۶

مقایسه و تحلیل شاخص های فقر مسکن شهری با توجه به توزیع جغرافیایی (مطالعه موردی: شهر بیجار)

صدیقه لطفی (استاد جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشگاه مازندران، بابلسر، ایران، نویسنده مسئول)

s.lotfi@umz.ac.ir

بهناز محمدیاری (کارشناسی ارشد آمایش شهری، دانشگاه مازندران، بابلسر، ایران)

b.mohammadyarii@gmail.com

محمد سلیمانی (دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشگاه مازندران، بابلسر، ایران)

soleymanim1994@gmail.com

سیروان ملکی (کارشناسی ارشد مهندسی عمران، دانشگاه البرز، آبیگ قزوین، ایران)

maleki.sirvan@gmail.com

تاریخ تصویب: ۱۴۰۲/۰۱/۱۵

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۸/۰۹

صص ۱۵۳-۱۳۱

چکیده

مسکن به عنوان یک عنصر تعیین کننده در سازمان اجتماعی فضا، در شکل گیری هویت فردی، روابط اجتماعی و اهداف جمعی افراد نقش موثری دارد. امروزه شهرهای ایران با فقر مسکن در ابعاد اقتصادی، کالبدی و اجتماعی روبرو هستند که هریک از این ابعاد نیز دارای شاخص های متفاوتی با هم می باشند. در مناطقی که گروه های کم درآمد و اقشار آسیب پذیر جامعه ساکن هستند وضعیت نامناسب است. پژوهش حاضر از نظر هدف کاربردی و از نظر روش توصیفی تحلیلی می باشد. جهت تنظیم مبانی نظری منابع اسنادی مورد مطالعه قرار گرفت و داده های خام پژوهش از بلوک های آماری شهر بیجار در دو سال ۱۳۸۵ و ۱۳۹۵ مرکز آمار ایران استخراج شده است. با روش تحلیل عاملی در محیط نرم افزار SPSS برای دوره ۱۳۸۵، ده شاخص به ۲ عامل و برای دوره ۱۳۹۵، شش شاخص به دو عامل تقسیم شده اند. همچنین با تولید نقشه پهنه بندی از طریق GIS مشخص شد که که پهنه های فقر مسکن در دوره ۱۳۸۵ در قسمت های مرکزی محله بلوار، قسمت جنوب غربی محله بادامستان و فرحی و قسمت جنوبی شهر محله سراب را شامل می شود و در دوره ۱۳۹۵ در بیشتر نواحی شهر از جمله: محله الماسیه، قسمت شرقی محله یارمجه و جنوب شرقی ریگ سیاه را شامل می شود. در مقابل پهنه های رفاه مسکن در سال ۱۳۸۵ قسمت های شرقی محله یارمجه، شمال شرقی محله تخت سفلی و تخت علیا، قسمت غربی محله مهدیه و شمال غربی محله حلویی را شامل می شود و در سال ۱۳۹۵ که در قسمت های شمال شرقی محله تخت سفلی و تخت علیا و شمال غربی محله حلویی مشاهده می شود. با توجه به درصد تغییرات طی ۱۰ سال می توان نتیجه گرفت که وضعیت مسکن بهبود نیافته است.

کلیدواژه ها: ابعاد اقتصادی و اجتماعی، تحلیل عاملی، شهر بیجار، فقر مسکن، محلات شهری

۱. مقدمه

در سال ۲۰۱۹، سازمان ملل تخمین زد که بیش از نیمی از جمعیت جهان (۴/۲ میلیارد نفر) در حال حاضر در مناطق شهری زندگی می کنند و تا سال ۲۰۴۱، این رقم به ۶ میلیارد نفر افزایش خواهد یافت (کوداس، تینان و مک‌براید^۱، ۲۰۲۰، ص. ۱). رشد شهرنشینی به خودی خود منجر به رشد فقر نمی شود، بلکه شهرنشینی محرک توسعه اقتصادی نیز می باشد. درواقع هیچ کشوری با وجود اینکه اکثریت جمعیت آن روستایی باشند، به توسعه اقتصادی دست نیافته است. بنابراین ارتباط بین شهرگرایی و فقر، بسیار پیچیده و اغلب محل سوء تفاهم و برداشت های نادرست است (مارتین^۲، ۲۰۱۲، ص. ۶). مساله فقر به شرایط زندگی در سطح پایین از نظر درآمد اشاره دارد، مسکن، امکانات عمومی، آموزش و فعالیت های اجتماعی یکی از موضوعات مهم در تسهیل سازماندهی شهر است (نوبل^۳ و همکاران، ۲۰۱۰، ص. ۱۱). فقر یکی از مشکلات دیرینه جوامع بشری است و کلیه جوامع بشری چه در حال حاضر و چه در گذر تاریخی در ابعاد مختلف آن را تجربه نموده اند (بنی فاطمه و ایرانی، ۱۳۸۹، ص. ۸). یکی از اهداف اصلی اهداف توسعه پایدار^۴ به صفر رساندن فقر و پایدار ساختن شهرها و جوامع با استفاده از مسکن عمومی مناسب و مقرون به صرفه تا سال ۲۰۳۰ است (مکونن^۵، ۲۰۲۲، ص. ۲). تمرکز فقر در شهرها یکی از چالش های مهمی است که شهرهای قرن بیست و یکم با آن مواجه اند (سیملر^۶، ۲۰۰۴، ص. ۱۵). الگوی جهانی فقر، به ویژه در کشورهای در حال توسعه، نگرانی های گسترده ای را به خود جلب کرده است و الگوهای جدید فقر جغرافیایی پدیدار شده اند و بیشتر فقرا در کشورهای با درآمد متوسط به جای کشورهای با درآمد پایین مثل ۲۰ سال پیش زندگی می کنند (کانبور و سامنر^۷، ۲۰۱۲، ص. ۱۱). فقر از گسترده ترین مشکلات جوامع انسانی بوده و عمری به درازای زندگی بشری دارد. از زمانیکه بشر پا به عرصه گیتی نهاده است، خویش را با این پدیده فراگیر روبرو دیده است، از سوی دیگر وجود فقر غالباً زمینه ساز بروز انحرافات اجتماعی و بستر مناسبی برای وقوع جرم و جنایت است. بنابراین فقر به عنوان یکی از پدیده های فراگیر اجتماعی در عصر حاضر به شمار می رود (عزیزی، ۱۳۹۳، ص. ۱).

به طور معمول زندگی در زاغه های پر ازدحام، فقدان زیرساخت، کیفیت ابنيه پایین، دسترسی محدود به خدمات و تصرف زمین های غیر قانونی، از ویژگی های شهرهای فقیر است (بیکر^۸، ۲۰۰۹، ص. ۷) در واقع، مجموعه ای از فقر انتقال یافته از جامعه روستایی (توسط مهاجران به شهر) و نیز، فقر تولید و باز تولید شده در جامعه شهری (توسط جابجایی های درون شهری) را در بر می گیرد و با مشخصه هایی چون، درجات تجاری سازی بالا، خطرات سلامتی

1. Kuddus, Tynan, McBryde

2. Martin

3. Noble

a. Sustainable Development Goals

5. Mekonen

4. Simler

7. Kanbur & Sumner

8. Baker

و محیطی بالاتر، گسیختگی اجتماعی، جرم و جنایت، تضادها و برخوردها با حکومت زندگی در زاغه‌های پرازدحام، کیفیت این‌به پایین شناخته می‌شود (زینال^۱ و همکاران، ۲۰۱۲، ص. ۱۵).

یکی از شاخص‌های سنجش فقر، مسکن است. مسکن خوب و کافی یعنی مسکنی که تراکم بیش از حد نداشته باشد و حتی در بسیاری از موارد، مهم‌ترین عامل تأثیرگذار در میزان رضایت مندی فرد از سکونت در یک محله، مسکن و شرایط محیطی آن است (و ستاوی^۲، ۲۰۰۶، ص. ۱۲). مسکن یکی از مشخصه‌های اصلی کاهش فقر و فاصله طبقاتی میان اقشار مختلف اجتماعی است. یکی از پیامدهای مثبت این امر ثبات و همبستگی خانواده است. مسکن بر مشارکت خانواده در اجتماع بزرگتر نیز موثر است و عدم دسترسی به مسکن مناسب با افزایش میزان بزهکاری، طلاق و از هم گسیختگی اجتماعی ارتباط زیادی دارد و یک عامل بازدارنده در رشد و اعتلای اجتماعی - فرهنگی و روانی محسوب می‌شود. نداشتن مسکن همچنین باعث پیدایش پدیده‌های ناهنجار اجتماعی دیگری از قبیل خیابان‌خوابی، زاغه‌نشینی و معضلات حادثتری مانند تکدی‌گری می‌شود (یزدانی و کیانی، ۱۳۹۵، ص. ۲۵). وجود مسکن به تولید فضا و ایجاد شرایط زندگی جدید در شهرها متصل شده است (فرری^۳ و همکاران، ۲۰۱۷، ص. ۶). مسکن برای ارزیابی کیفیت زندگی و زیست‌پذیری مرتبط با زندگی شهری و روستایی استفاده می‌شود (ما^۴ و همکاران، ۲۰۱۸، ص. ۵) و توزیع آن به طور گسترده باعث افزایش قیمت مسکن همراه با توسعه اقتصادی و اجتماعی شده است (داگلاس^۵ و همکاران، ۲۰۱۹، ص. ۳). بین مسکن و پدیده فقر رابطه دوسویه‌ای وجود دارد، بدمسکنی متأثر از فقر درآمدی بوده و همسویی فقر درآمدی با فقر مسکن موجب تشدید فقر در سایر ابعاد زندگی خواهد شد. به همین دلیل فقر به عنوان یکی از مهمترین نگرانی‌های سیاست‌گذاران قلمداد می‌شود و به طور مستقیم سطح رفاه جمعیت را تحت تأثیر تبعات منفی خود قرار می‌دهد (ناکاباشی^۶، ۲۰۱۸، ص. ۳). تصاویر گرفته شده توسط مهندسان شهری که نمای کلی از سکونتگاه‌های شهری را نشان می‌دهند فقر شهری را منعکس می‌کنند (لیو^۷ و همکاران، ۲۰۱۹، ص. ۷). از سویی دیگر برنامه ریزان شهری تلاش کرده‌اند که ویژگی‌های فقر شهری را با شاخص‌هایی که فقر شهری را تعیین می‌کنند مشخص کنند (وانگ^۸ و همکاران، ۲۰۱۹، ص. ۳). در چارچوب دیدگاه‌های بررسی شده در رابطه با فقر که از جمله موضوعات مهم در حوزه‌ی برنامه‌ریزی شهری است که به ویژه در طول قرن بیستم مباحث و پژوهش‌های متعددی به صورت تخصصی و یا میان رشته‌ای در داخل و خارج از کشور انجام شده است که هر یک بر جنبه‌ای از تأثیر فقر و رابطه آن با موضوع مسکن تأکید کرده‌اند. به طوری که در

1. Zainal
2. Westaway
3. Ferreri
4. Ma
5. Douglas
6. Nakabashi
7. Liu
8. Wang

مطالعات خارج از کشور، کته و همکاران^۱، در زمینه کمبود شدید مسکن در استرالیا تاکید داشته است. النی کالانتیدو^۲ در سال ۲۰۲۰ مطالعه ای که مدل مسکن موجود به شرایط بی عدالتی فضایی و ناپایداری شهری کمک می کند. علاوه بر این، آن ها امکان محدود بودن تغییر پارادایم را نشان دادند. همچنین در پژوهش های داخلی که توسط نجاتی و همکاران در سال ۱۳۹۷ انجام شد و به تحلیل فقر مسکن شهری از بعد اجتماعی در محلات منطقه ۱۷ شهر تهران شاخص های کمبود مسکن، نفر در اتاق و خانوار در واحد مسکونی دارای بیشترین تاثیر در فقر اجتماعی و همچنین شاخص های نسبت رشد خانوار به واحد مسکونی، خانوار در اتاق کم ترین تاثیر در فقر اجتماعی مسکن می باشند، نیک پور و همکاران در پژوهشی که در سال ۱۳۹۶ انجام دادند به سطح بندی محلات شهر بابل براساس شاخص های کمی و کیفی مسکن نتایج پژوهش بیانگر بالاترین سطح برخورداری در محلات پارکینگ ها و نخست وزیری و دارای پایین ترین سطح برخورداری در محله بی بی سر روزه می باشند.

در کشورمان ایران نیز شهرنشینی با روندی شتابان همراه بوده و این رشد شتابان، مسائل و معضلات بسیاری را برای شهرهای مختلف به دنبال داشته است (روستایی، ۱۳۹۴، ص. ۱۴۰). که در ادامه چنین شرایطی، ریشه کن کردن فقر و تعدیل نابرابری درآمد در ایران به مهمترین هدف و دشوارترین بخش سیاستگذاری اقتصادی در آمده است. بنابراین ریشه کن کردن فقر و ایجاد عدالت در ایران مهم است (پورموسوی و همکاران، ۱۳۹۲، ص. ۴۵). شهر بیجار نیز در سال های اخیر دچار مشکلاتی از نظر مقوله مسکن شده است به طوری که برخی از نواحی این شهر از نظر دسترسی به مصالح ساختمانی با دوام، بالابودن عمر ساختمان های مسکونی در وضعیت مناسبی قرار ندارند (پور محمدی و همکاران، ۱۳۹۵، ص. ۱۲۰). نگاهی به وضع درآمدی شهر نشان می دهد که خانوارها در سه گروه درآمدی پایین، متوسط و بالا در بخش های مختلف شهر توزیع شده اند (شکل ۵). با توجه به شرایط ذکر شده، شناسایی و پهنه بندی فقر مسکن در شهر بیجار می تواند یک گام مهم برای هر گونه برنامه ریزی برای بهبود شرایط مسکن در این شهر باشد. بنابراین پژوهش حاضر با هدف شناسایی بلوک ها و نواحی شهری از نظر فقر مسکن در شهر بیجار انجام شده است.

۲. روش شناسی

۲.۱. روش پژوهش

نوع تحقیق حاضر کاربردی می باشد و در تدوین آن از روش های توصیفی-تحلیلی استفاده شده است. جامعه آماری این پژوهش، بلوک های آماری شهر بیجار در سال های (۱۳۸۵-۱۳۹۵) است. اطلاعات مورد نیاز از بلوک های آماری سال ۱۳۸۵ و ۱۳۹۵ از مرکز آمار ایران به دست آمده است. در محیط نرم افزار Arc/GIS، Arc/View و با استفاده از اطلاعات موجود در بانک اطلاعاتی شاخص سازی شده و سپس از شاخص ها خروجی گرفته شد و به

محیط نرم افزار EXCEL انتقال داده شده است (جدول ۱). پس از انجام مراحل فوق، شاخص‌ها را به محیط نرم افزار SPSS منتقل و با بهره‌گیری از مدل تحلیل عاملی ۱۲ شاخص به دو عامل طبقه‌بندی شد. برای هر یک از عوامل مقدار ویژه، درصد واریانس و واریانس تجمعی تبیین شد. در نهایت با ترکیب دو عامل، عامل نهایی فقرمسکن به دست آمد. نخست برای هر ۲ عامل و عامل تلفیقی تحلیل لکه‌های داغ صورت گرفت؛ سپس با تبدیل نقشه لکه‌های داغ هر یک از عوامل به لایه رستر، نقشه پهنه‌بندی فقر ترسیم شد. با توجه به هر یک از عوامل استخراج شده، بلوک‌های شهر در ۵ طبقه^۱ خیلی مرفه، مرفه، متوسط، فقیر، خیلی فقیر قرار گرفتند.

جدول ۱. نحوه محاسبه شاخص‌های کمی و کیفی مسکن

شاخص	تعریف شاخص	منابع
تراکم خانوار در واحد مسکونی	نسبت کل خانوار به تعداد کل واحدهای مسکونی این شاخص نشان دهنده تعداد خانوار در مقابل هر واحد مسکونی است.	اطهاری (۱۳۸۴)، روستایی و همکاران (۱۳۹۵)، موحد و همکاران (۱۳۹۵)، ها ^۲ (۲۰۰۴)، گلسر و گیورکو ^۳ (۲۰۰۵)
تراکم نفر در واحد مسکونی	نسبت کل جمعیت به کل واحد مسکونی این شاخص نشان دهنده تعداد افرادی که در یک واحد مسکونی هستند میباشد.	روستایی و همکاران (۱۳۹۵)، موحد و همکاران (۱۳۹۵)
تراکم مسکونی	نسبت تعداد واحد مسکونی به مساحت بلوک‌های شهری	عزیزی (۱۳۸۲)
بُعد خانوار	نسبت تعداد جمعیت به تعداد خانوار این شاخص نشان دهنده تعداد افرادی است که جزو یک خانوار محسوب میشوند.	ساتو ^۴ (۲۰۰۶)، بوگدن و کن ^۵ (۱۹۹۷)
اجاره نشینی	نسبت واحدهای مسکونی استیجاری به کل واحدهای مسکونی	لطفی و حسنعلی زاده (۱۳۹۸)
مسکن کم دوام	نسبت واحدهای مسکونی با مصالح کم دوام (چوب و آجر یا چوب و خشت) به کل واحد مسکونی	غلامی و مهدنژاد (۱۴۰۰)
مسکن با دوام	نسبت واحدهای مسکونی با مصالح بادوام (آجر و آهن-بلوک سیمانی - تمام آجری سنگ) به کل واحد مسکونی	غلامی و مهدنژاد (۱۴۰۰)
مسکن نامرغوب	تعداد واحد‌های مسکونی کمتر از ۵۰ مترمربع به کل واحدهای مسکونی	نیک پور و همکاران (۱۴۰۰)
مسکن مرغوب	تعداد واحد‌های مسکونی بیشتر از ۱۰۰ مترمربع به کل واحدهای مسکونی	نیک پور و همکاران (۱۴۰۰)
سرانه زیر بنا	حاصل تقسیم مساحت زیر بنا بر جمعیت ساکن	معصوم نیا بیشه و برک پور (۱۳۹۳)
کمبود مسکن	این شاخص، تعداد خانوار منهای تعداد واحد مسکونی، تقسیم بر تعداد خانوار ضربدر صد	پور احمد و همکاران (۱۳۹۴)، وارثی و همکاران (۱۳۹۴)

۱. مقدار نهایی فقر مسکن در شهر بیجار با استفاده از دستور Reclassify در محیط نرم افزار Arc map طبقه‌بندی گردید.

2. Ha

3. Gleser & Gyourko

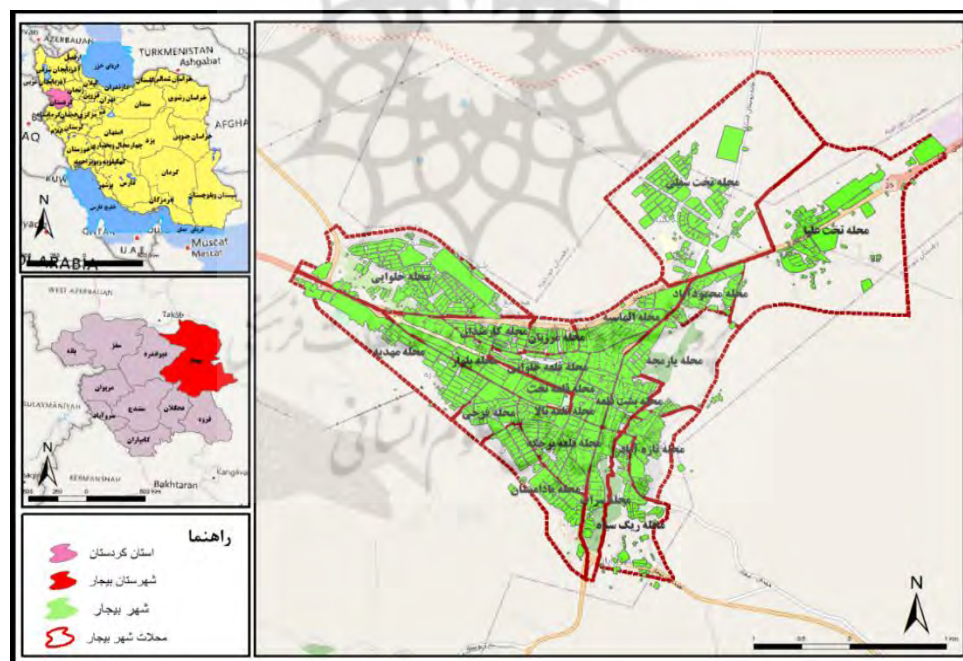
4. Sato

5. Bogdon & Can

شاخص	تعریف شاخص	منابع
	کمبود مسکن عبارت است از تفاضل تعداد واحدهای مسکونی موجود از تعداد خانوار های موجود	
تعداد واحد مسکونی به ازای هزار نفر	این شاخص، حاصل تقسیم تعداد مسکن به تعداد جمعیت ضربدر هزار	صارمی و ابراهیم پور (۱۳۹۱)

۲.۲. محدوده مورد مطالعه

شهر بیجار یکی از شهرهای استان کردستان است که در شمال شرقی کردستان و در غرب ایران واقع شده است. شهر بیجار در فاصله ۱۵۰ کیلومتری سنندج، در ارتفاع ۱۹۲۰ متری از سطح دریا واقع شده که بعد از شهرکرد بلندترین شهر ایران می باشد. و با ۵۳۵۰ کیلومتر مربع بزرگترین شهر استان کردستان می باشد. این شهر از سمت غرب با دیواندره و سنندج، از جنوب با شهرستان قروه، از شمال شرقی با استان زنجان، از شمال غربی با شهرستان تکاب در استان آذربایجان غربی و از سمت شرق با استان همدان همسایه است. طبق سرشماری سال ۱۳۹۵ مرکز آمار ایران این شهر دارای ۵۶,۸۵۷ نفر جمعیت و طبق آخرین طرح جامع دارای ۲۰ محله می باشد.

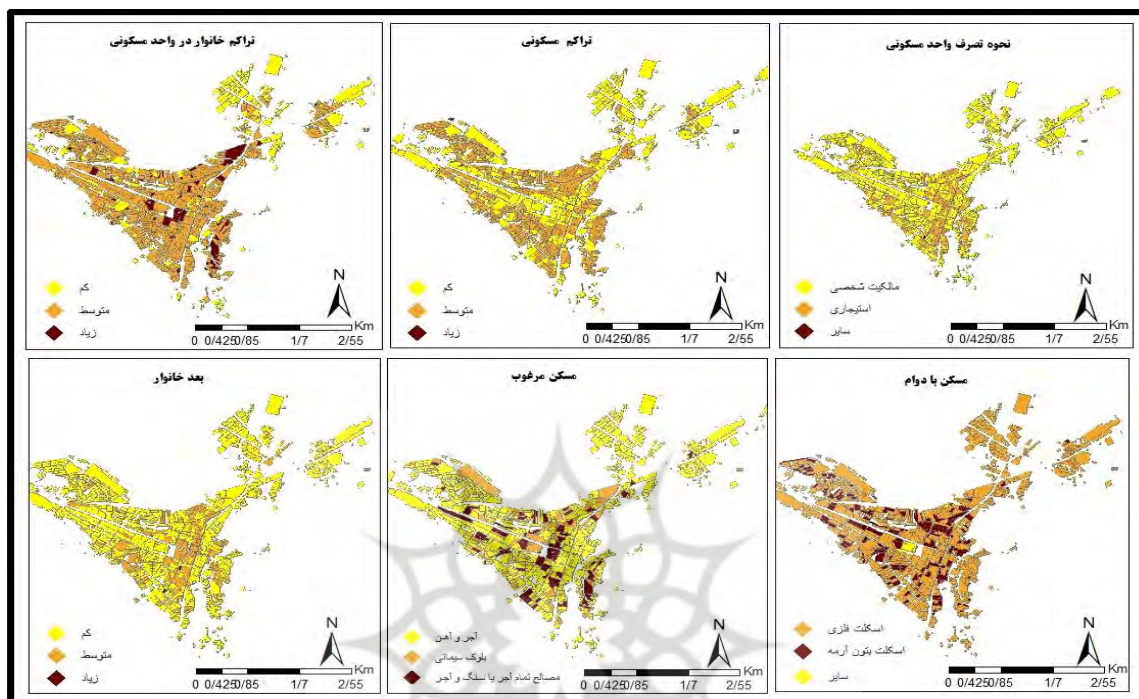

شکل ۱. موقعیت شهر بیجار

۲.۳. وضعیت برخی از شاخص ها مسکن در سطح شهر

شکل شماره ۲ وضعیت برخی از شاخص های مسکن در سطح شهر را نشان می دهد، اکثر بلوک های شهری، از نظر شاخص مسکن بادوام و وضعیت مناسبی را نشان نمی دهند، طبق نقشه تراکم مسکونی نیز می توان گفت که

کمترین میزان تراکم مسکونی در بخش مرکزی شهر قرار دارد. سایر شاخص‌ها به صورت پراکنده در نواحی مختلف شهر پراکنده شده‌اند.

شکل ۲. وضعیت شاخص‌های مسکن در سطح شهر

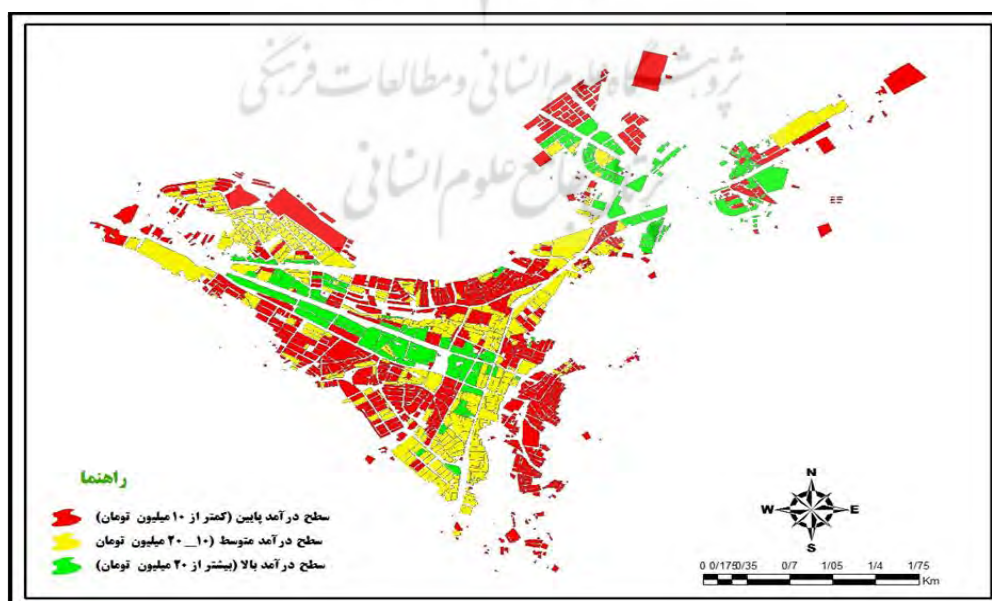
شکل ۳. وضعیت مسکن در شهر بیجار

شکل ۴. وضعیت مسکن در شهر بیجار

۳.۳. پهنه‌های درآمدی در سطح شهر

بررسی توزیع درآمدی خانوارهای شهری نشان می‌دهد که بخش‌های مرکزی و شمال شرقی بیشترین میزان درآمد را در مقایسه با سایر نواحی داشته‌اند در مقابل بخش‌های شمالی و جنوب غربی شهر با درآمد کمتر از ده میلیون، کمترین میزان درآمد را نسبت به سایر بخش‌های شهر داشته‌اند. در ادامه با مقایسه نقشه فقر مسکن و نقشه پهنه بندی درآمد در شهر بیجار، میتوان به انطباق یا عدم انطباق فقر مسکن با پهنه‌های درآمدی خانوارها اظهار نظر کرد. بخش شمال شرقی شهر دارای بیشترین میزان درآمد در سطح شهر می‌باشد (شکل ۵).

شکل ۵. پهنه‌های درآمدی در شهر بیجار

۳. یافته‌های پژوهش

۳.۱. بررسی داده‌ها

برای برون رفت از معضل تعداد نمونه‌ها و یا نسبت شاخص‌ها به نمونه‌ها، رعایت معیار KMO و آزمون کرویت بارتلت برای سنجش کفایت و تناسب داده‌ها ضروری است. اگر مقدار عددی KMO از ۰/۵ بیشتر باشد و نتیجه آزمون بارتلت نیز دارای ۹۵ درصد اطمینان و یا بیشتر باشد، داده‌ها برای انجام تحلیل عاملی مناسب‌اند (زبردست و رمضانی، ۱۳۹۵: ۷). با تحلیل عاملی ۱۲ شاخص بی‌مقیاس شده به ۲ عامل طبقه‌بندی شده و برای هرکدام از عوامل مقدار ویژه، درصد واریانس و واریانس تجمعی تبیین شد. با توجه به هریک از عوامل استخراجی، بلوک‌های شهر در ۵ گروه بسیار مرفه، مرفه، متوسط، فقیر و بسیار فقیر قرار گرفت. به منظور تعیین مناسب بودن داده‌های گردآمده برای تحلیل عاملی از آزمون KMO و بارتلت استفاده شد. نتایج نشان داد مقدار KMO، ۱۳۸۵ و ۱۳۹۵ به ترتیب برابر با ۸۰۵ و ۴۶۶ به دست آمد که نشان‌دهنده مناسب بودن همبستگی داده‌ها برای تحلیل عاملی است. همچنین مقدار آماره بارتلت نیز به ترتیب برابر با ۲۷۰۰۵/۱۰۷ و ۴۲۰۷/۵۳۵ با میزان خطای ۰/۰۰۰ به دست آمده است. از این رو داده‌ها برای تحلیل عامل مناسب می‌باشند. جدول شماره ۲ مقادیر این آزمون‌ها را نشان می‌دهد.

جدول ۲. اندازه KMO و نتایج آزمون بارتلت برای شاخص‌های فقر مسکن شهری بیچار

دوره آماری	مقدار KMO	مقدار بارتلت	میزان خطا (Sig)
۱۳۸۵	۸۰۵	۲۷۰۰۵/۱۰۷	۰/۰۰۰
۱۳۹۵	۴۶۶	۴۲۰۷/۵۳۵	۰/۰۰۰

سپس با توجه به ترتیب بالا، مجموع شاخص‌های به کار رفته در این پژوهش عامل سازی شد. بدین ترتیب شاخص‌های بارگذاری شده در هر عامل که بیش از ۰/۵ است، یک عامل را تشکیل می‌دهد. نتیجه تقلیل ۱۲ شاخص به ۲ عامل بوده است.

۳.۲. استخراج و تعیین تعداد عوامل

با توجه به ماهیت پدیده‌های شهر سازی، برای استخراج و تعیین عوامل، روش تجزیه به مولفه‌های اصلی مورد توجه قرار می‌گیرد. در این روش، عوامل استخراج شده، به ترتیب از اهمیت بیشتر برخوردارند. عامل اول مهم‌ترین عامل بوده و بیشترین تغییرات داده را توضیح می‌دهد. عامل دوم، دومین عامل مهم بوده و به همین ترتیب عوامل بعدی در مراحل بعدی قرار می‌گیرند. در تحلیل عاملی وقتی اشتراکات متغیری پایین باشد (کمتر از ۰/۴)، آن متغیر نقش چندانی در تبیین پدیده مورد نظر ندارد و بهتر است از دور محاسبات کنار گذاشته شود (زبردست و رمضانی، ۱۳۹۵: ۷). با توجه به مقادیر استخراج شده دو شاخص (مسکن با دوام و کمبود مسکن برای سال ۱۳۸۵) و (تراکم

مسکونی، تراکم خانوار، اجاره نشینی، مسکن کم دوام، مسکن بادوام، کمبود مسکن برای سال ۱۳۹۵) به دلیل این که مقدار آنها کمتر از ۰/۴ بود از محاسبات حذف شدند (جدول ۳).

جدول ۳. مقادیر استخراج شده شاخص های فقر مسکن در ۱۳۸۵ و ۱۳۹۵

شاخص	۱۳۸۵	۱۳۹۵	شاخص	۱۳۸۵	۱۳۹۵
تراکم خانوار در واحد مسکونی	۰/۹۵۷	_____	مسکن با دوام	_____	_____
تراکم نفر در واحد مسکونی	۰/۸۲۴	۰/۹۲۳	مسکن نامرغوب	۰/۵۶۳	۰/۵۴۶
تراکم مسکونی	۰/۷۲۹	_____	مسکن مرغوب	۰/۹۲۹	۰/۶۹۳
بعد خانوار	۰/۸۰۵	۰/۸۷۴	سرانه زیر بنا	۰/۹۱۶	۰/۸۱۱
اجاره نشینی	۰/۹۵۵	_____	کمبود مسکن	_____	_____
مسکن کم دوام	۰/۶۵۵	_____	تعداد واحد مسکونی به ازای هزار نفر	۰/۸۹۴	۰/۸۳۱

در جدول شماره ۴، عوامل استخراج شده همراه مقادیر ویژه، در صد واریانس و نیز در صد واریانس تجمعی عوامل آمده است. بدین ترتیب شاخص های بارگذاری شده در هر عامل که بیش از ۰/۵ است، یک عامل را تشکیل می دهد. نتیجه تقلیل ۱۰ شاخص به ۲ عامل در دوره ۱۳۸۵ و ۶ شاخص به ۲ عامل در دوره سرشماری ۱۳۹۵ بوده است. در سال ۱۳۸۵ مجموع دو عامل ۷۴/۶۴۹ درصد از واریانس را تبیین می کند و در سال ۱۳۹۵ نیز مجموع ۴۵/۴۸۸ درصد از واریانس را شامل می شود که رضایت بخش بودن تحلیل عاملی شاخص ها را نشان می دهد.

جدول ۴. عوامل استخراج شده برای شاخص های فقر مسکن شهری در دو دوره ۱۳۸۵ و ۱۳۹۵

عوامل	سال	مقدار ویژه	درصد واریانس	درصد واریانس تجمعی
عامل اول	۱۳۸۵	۵/۸۲۲	۴۸/۵۱۵	۴۸/۵۱۵
	۱۳۹۵	۳/۳۲۵	۲۷/۷۰۹	۲۷/۷۰۹
عامل دوم	۱۳۸۵	۳/۱۳۶	۲۶/۱۳۴	۷۴/۶۴۹
	۱۳۹۵	۲/۱۳۴	۱۷/۷۹۹	۴۵/۴۸۸

شاخص های بارگذاری شده در این ۲ عامل و مقادیر بار عاملی به دست آمده در جدول ۵ ارائه شده است.

جدول ۵. شاخص های بارگذاری شده در ۲ عامل فقر مسکن و مقدار بار عاملی به دست آمده از ماتریس دوران یافته

دوره	عوامل	ردیف	شاخص	بار عاملی
۱۳۸۵	عامل اول	۱	سرانه زیربنا	۰/۹۵۰
		۲	مسکن مرغوب	۰/۹۳۶
		۳	تراکم خانوار در واحد مسکونی	۰/۸۵۴

دوره	عوامل	ردیف	شاخص	بار عاملی
۱۳۹۵		۴	تعداد واحد مسکونی به ازای هزار نفر	۰/۸۵۴
		۵	اجاره نشینی	۰/۸۵۴
		۶	تراکم نفر در واحد مسکونی	۰/۷۵۵
		۷	بُعد خانوار	۰/۷۴۵
	عامل دوم	۱	مسکن کم دوام	۰/۷۹۴
		۲	مسکن نامرغوب	۰/۷۴۹
		۳	تراکم مسکونی	۰/۶۵۱
۱۳۸۵	عامل اول	۱	تراکم نفر در واحد مسکونی	۰/۹۶۰
		۲	بُعد خانوار	۰/۹۳۵
		۳	تعداد واحد مسکونی به ازای هزار نفر	۰/۹۱۱
	عامل دوم	۱	مسکن مرغوب	۰/۸۲۶
		۲	مسکن نا مرغوب	۰/۷۱۵
		۳	سرانه زیرپنا	۰/۷۴۳

۳.۳. تحلیل عوامل فقر مسکن در سال ۱۳۸۵

نقشه پهنه بندی فقر مسکن برای دوره ۱۳۸۵ بر مبنای دو عامل ترسیم شده است. در این نقشه ها بلوک ها در ۵ سطح طبقه بندی شده است.

عامل اول

مقدار ویژه این عامل ۵/۸۲۲ است که ۴۸/۵۱۵ درصد واریانس را محاسبه می کند و توضیح می دهد در این عامل ۷ شاخص که شامل :

۱. سرانه زیرپنا ۲. مسکن مرغوب ۳. تراکم خانوار در واحد مسکونی ۴. تعداد واحد مسکونی به ازای هزار نفر ۵. اجاره نشینی ۶. تراکم نفر در واحد مسکونی ۷. بُعد خانوار می باشد. پهنه فقر مسکن بر اساس این عامل، ۶۵/۸۱ درصد از مساحت، ۷۸/۵۷ درصد از جمعیت و ۷۹/۴۲ درصد از خانوار شهر را در برمی گیرد که در قسمت هایی از بافت مرکزی یعنی محله بلوار، جنوب غربی محله بادامستان و فرحی و جنوب شهر یعنی محله سراب را شامل می شود و پهنه مرفه بر اساس این عامل ۲۲/۵۱ درصد از مساحت، ۷/۴۴ درصد از جمعیت و ۷/۲۶ درصد از خانوار شهر را در برمی گیرد که در قسمت های غرب شهر محله مهدیه، شمال غربی محله حلوابی و شمال شرقی حد فاصل جاده زنجان (محله تخت سفلی و تخت علیا) شامل می شود. شکل ۶؛ پهنه بندی فقر مسکن در شهر بیجار بر مبنای عامل اول در سال ۱۳۸۵ را نشان می دهد که عموماً در پهنه شمالی شهر طبقات خیلی مرفه و مرفه را در خود جای داده است.

عامل دوم

مقدار ویژه این عامل ۱۳/۱۳۶ است که ۲۶/۱۳۴ در صد واریانس را محاسبه می کند و توضیح می دهد. در این عامل سه شاخص که شامل :

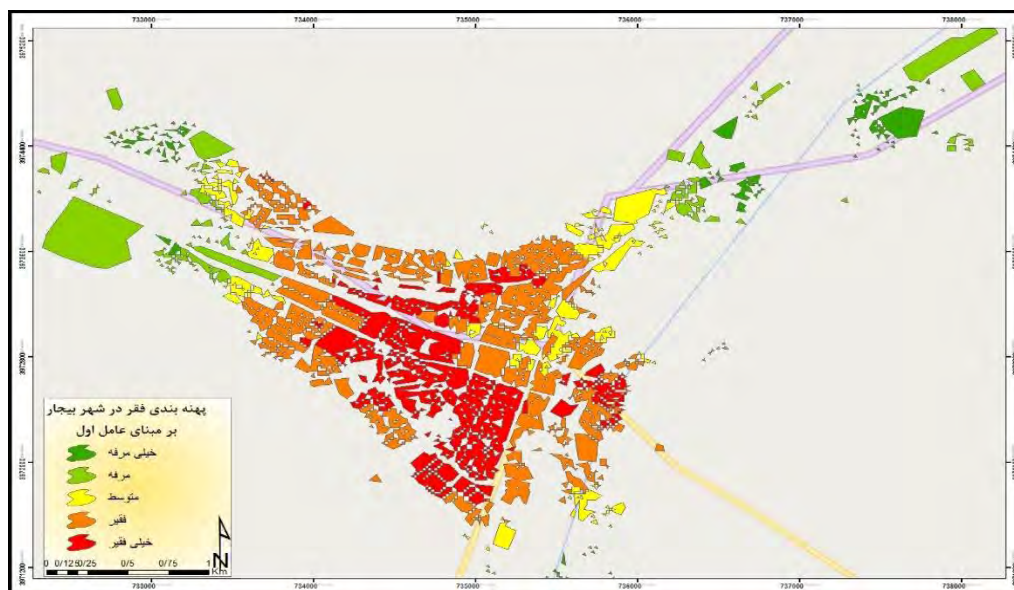
مسکن کم دوام ۲. مسکن نامرغوب ۳. تراکم مسکونی می باشد.

پهنه فقر مسکن بر اساس این عامل ، ۳۴/۳۵ در صد از مساحت، ۵۱/۱۸ در صد از جمعیت و ۵۱/۵۸ در صد از خانوار شهر را در برمی گیرد که در قسمت هایی از شمال شهر محله مرزبان و جنوب شرق شهر محله تازه آباد را شامل می شود و پهنه مرفه بر اساس این عامل ۳۴/۸۲ درصد از مساحت، ۱۶/۹۳ درصد از جمعیت و ۱۶/۸۶ درصد از خانوار شهر را در برمی گیرد که در قسمت های از شرق شهر محله یارمجه، غرب محله مهدیه، شمال غربی محله حلوانی و شمال شرقی محله تخت سفلی و تخت علیا مشاهده می شود. شکل ۷؛ پهنه بندی فقر مسکن در شهر بیجار بر مبنای عامل دوم در سال ۱۳۸۵ را نشان می دهد.

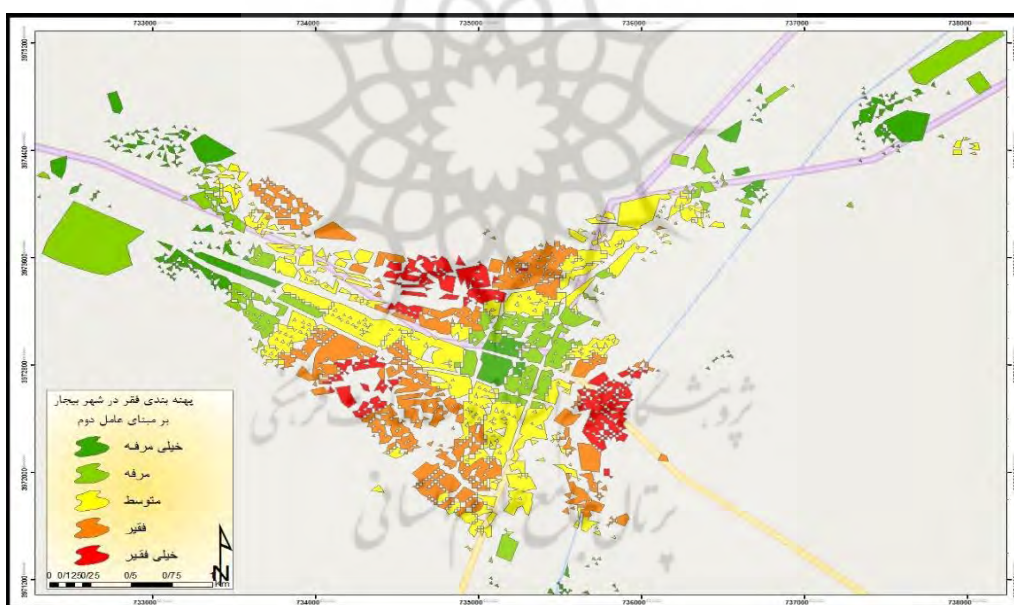
جدول ۶. تعداد و درصد پراکنش فضایی پهنه های فقر مسکن در سطح شهر بیجار بر مبنای عامل اول و عامل

دوم ۱۳۸۵

پهنه ها	بلوک		مساحت (هکتار)		جمعیت		خانوار		
	تعداد	درصد	مقدار	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	
خیلی فقیر	۹۴	۱۵/۰۶	۸۰/۸۰۸۱۱۲	۲۶/۸۵	۲۴۴۸۸	۳۴/۹۶	۶۵۷۲	۳۵/۷	عامل اول
فقیر	۱۹۵	۳۱/۲۵	۱۱۷/۲۳۴۹۷۵	۳۸/۹۶	۳۰۵۴۱	۴۳/۶۱	۸۰۴۷	۴۳/۷۲	
متوسط	۱۰۵	۱۶/۸۲	۳۵/۰۷۷۸۴۱	۱۱/۶۵	۹۷۷۵	۱۳/۹۵	۲۴۵۵	۱۳/۳۳	
مرفه	۱۱۵	۱۸/۴۲	۵۱/۹۵۸۶۳۱	۱۷/۲۶	۳۸۳۷	۵/۴۷	۹۸۱	۵/۳۳	
خیلی مرفه	۱۱۵	۱۸/۴۲	۱۵/۸۲۳۲۹۳	۵/۲۵	۱۳۸۵	۱/۹۷	۳۵۰	۱/۹۳	
خیلی فقیر	۵۷	۸/۹۹	۲۹/۳۳۲۲۳۱	۹/۷۵	۱۱۳۱۸	۱۶	۲۹۶۰	۱۶	عامل دوم
فقیر	۱۴۵	۲۲/۸۷	۷۳/۹۹۱۱۲۹	۲۴/۶	۲۴۷۴۰	۳۵/۱۸	۶۵۷۱	۳۵/۵۸	
متوسط	۱۵۸	۲۴/۹۲	۹۲/۶۴۵۹۴	۳۰/۸	۲۲۲۹۰	۳۱/۶۹	۵۸۱۸	۳۱/۵	
مرفه	۱۱۲	۱۷/۶۶	۷۰/۷۵۴۴۷	۲۳/۵۲	۸۳۹۳	۱۱/۹۳	۲۱۹۲	۱۱/۸۷	
خیلی مرفه	۱۶۲	۲۵/۵۵	۳۴/۰۰۵۲۰۵	۱۱/۳	۳۵۸۱	۵	۹۲۳	۴/۹۹	

شکل ۶. پهنه بندی فقر مسکن در شهر بیجار بر مبنای عامل اول ۱۳۸۵

شکل ۷. پهنه بندی فقر مسکن در شهر بیجار بر مبنای عامل دوم ۱۳۸۵

۳. ۴. تحلیل عوامل فقر مسکن در سال ۱۳۹۵

نقشه پهنه بندی فقر مسکن برای دوره ۱۳۹۵ بر مبنای دو عامل فقر ترسیم شده است. در این نقشه ها بلوک ها در ۵ سطح طبقه بندی شده است.

عامل اول

مقدار ویژه این عامل ۳/۳۲۵ است که ۲۷/۷۰۹ درصد واریانس را محاسبه می کند و توضیح می دهد در این عامل سه شاخص که شامل:

تراکم نفر در واحد مسکونی ۲. بُعد خانوار ۳. تعداد واحد مسکونی به ازای هزار نفر می باشد. پهنه فقر مسکن بر اساس این عامل، ۳۴/۰۹ درصد از مساحت، ۶۷/۱۸ درصد از جمعیت و ۶۸/۱۷ درصد از خانوار شهر را در برمی گیرد که در قسمت های شمالی محله الماسیه، قسمت شرقی محله یارمجه و جنوب شرقی محله ریگ سیاه می باشد. پهنه مرفه بر اساس این عامل ۴۸/۳۷ درصد از مساحت، ۱۰/۵۵ درصد از جمعیت و ۱۰/۳۳ درصد از خانوار شهر را در برمی گیرد که در قسمت های شمال شرقی محله تخت سفلی و تخت علیا و شمال غربی محله حلوایی شامل می شود. شکل ۸ پهنه بندی فقر مسکن در شهر بیجار بر مبنای عامل اول در سال ۱۳۹۵ را نشان می دهد.

عامل دوم

مقدار ویژه این عامل ۲/۱۳۴ است که ۱۷/۷۹۹ درصد واریانس را محاسبه می کند و توضیح می دهد. در این عامل سه شاخص که شامل:

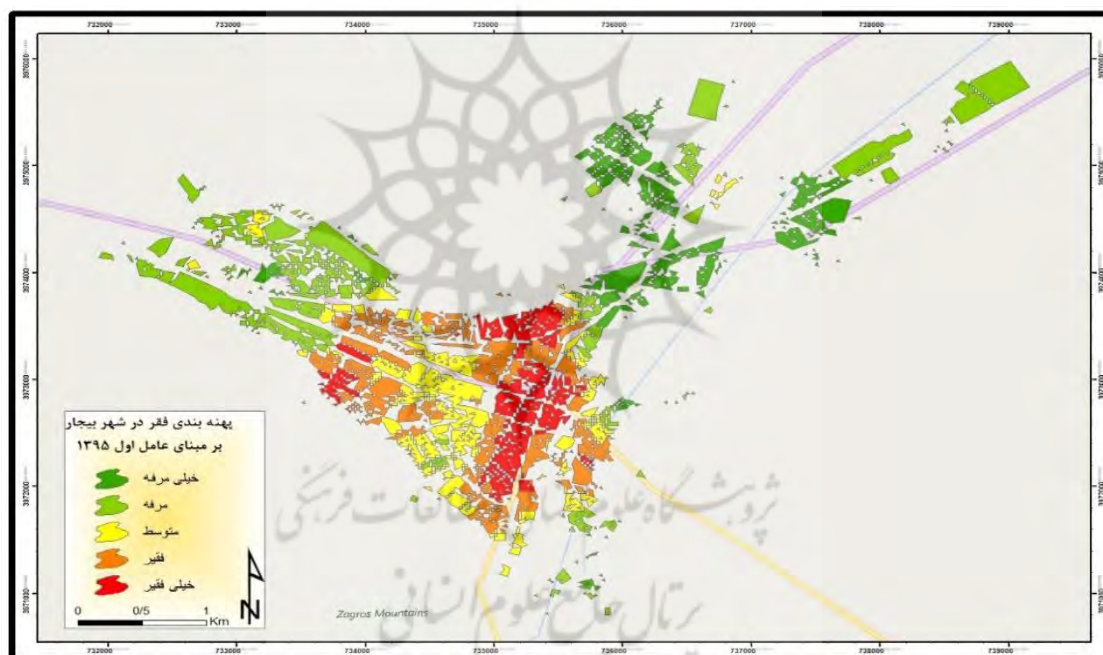
۱. مسکن مرغوب ۲. مسکن نامرغوب ۳. سرانه زیربنا می باشد. پهنه فقر مسکن بر اساس این عامل، ۳۱/۰۳ درصد از مساحت، ۶۳/۲۷ درصد از جمعیت و ۶۴/۰۴ درصد از خانوار شهر را در برمی گیرد که در قسمت های شرقی محله یارمجه و شمالی شهر محله الماسیه دربرمی گیرد. و پهنه مرفه بر اساس این عامل ۵۰/۲۵ درصد از مساحت، ۱۲/۱۷ درصد از جمعیت و ۱۱/۹۷ درصد از خانوار شهر را در برمی گیرد که در قسمت های شمال شرقی محله تخت سفلی و تخت علیا و شمال غربی محله حلوایی شامل می شود. شکل ۹؛ پهنه بندی فقر در شهر بیجار بر مبنای عامل دوم در سال ۱۳۹۵ را نشان می دهد.

جدول ۷. تعداد و درصد پراکنش فضایی پهنه های فقر مسکن در سطح شهر بیجار بر مبنای عامل اول و عامل

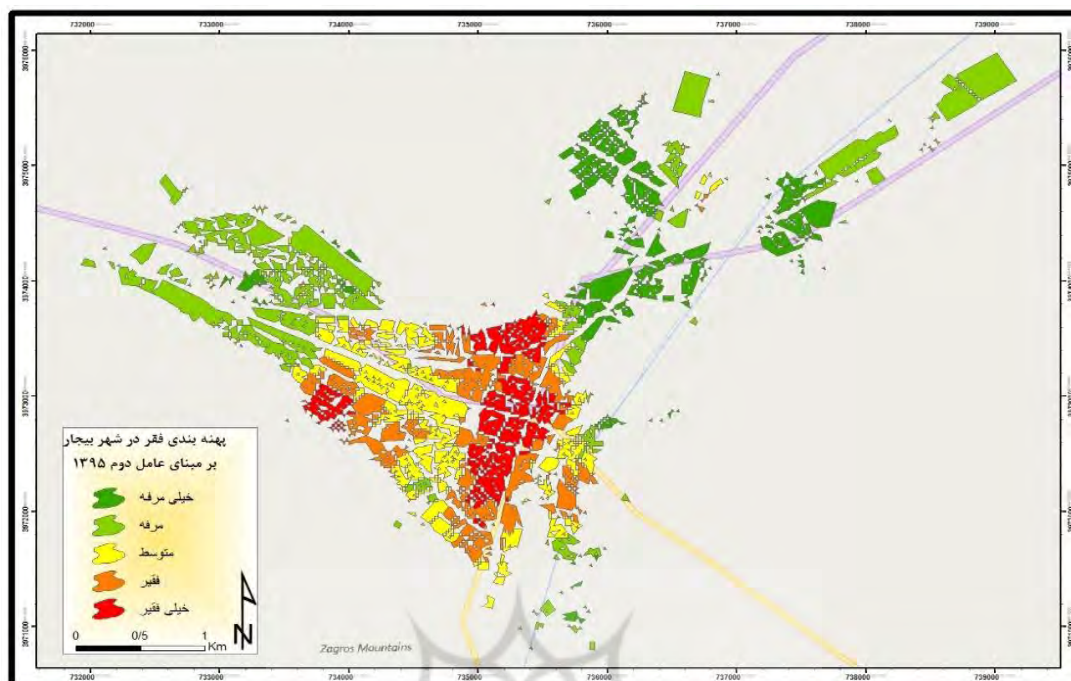
دوم ۱۳۹۵

پهنه ها	بلوک		مساحت (هکتار)		جمعیت		خانوار	
	تعداد	درصد	مقدار	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
عامل اول	خیلی فقیر	۴۷	۷/۲۵	۵۶/۸۳۷۰۹۸	۱۳/۵۶	۱۱۸۹۲	۲۶/۶۸	۳۹۲۸
	فقیر	۱۴۶	۲۲/۵	۸۶/۰۲۹۹۶۵	۲۰/۵۳	۱۸۰۴۹	۴۰/۵	۵۷۱۰
	متوسط	۱۲۵	۱۹/۲۹	۷۳/۳۹۷۳۸۶	۱۷/۵۱	۹۹۱۸	۲۲/۲۵	۳۰۳۸
	مرفه	۱۸۵	۲۸/۵۴	۱۳۰/۰۲۵۳۹۱	۳۱/۰۳	۴۴۴۰	۹/۹۶	۱۳۶۹
	خیلی مرفه	۱۴۵	۲۲/۳۷	۷۲/۶۷۸۴۳۵	۱۷/۳۴	۲۶۴	۰/۵۹	۹۲
عامل	خیلی فقیر	۵۲	۸/۱۵	۵۴/۱۵۹۷۴۸	۱۲/۹۱	۱۱۴۸۲	۲۵/۷۹	۳۷۹۷

پهنه ها	بلوک		مساحت (هکتار)		جمعیت		خانوار		
	تعداد	درصد	مقدار	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	
عامل اول	خیلی فقیر	۴۷	۷/۲۵	۵۶/۸۳۷۰۹۸	۱۳/۵۶	۱۱۸۹۲	۲۶/۶۸	۳۹۲۸	۲۷/۷۸
	فقیر	۱۴۶	۲۲/۵	۸۶/۰۲۹۹۶۵	۲۰/۵۳	۱۸۰۴۹	۴۰/۵	۵۷۱۰	۴۰/۳۹
	متوسط	۱۲۵	۱۹/۲۹	۷۳/۳۹۷۳۸۶	۱۷/۵۱	۹۹۱۸	۲۲/۲۵	۳۰۳۸	۲۱/۴۸
	مرفه	۱۸۵	۲۸/۵۴	۱۳۰/۰۲۵۳۹۱	۳۱/۰۳	۴۴۴۰	۹/۹۶	۱۳۶۹	۹/۶۸
	خیلی مرفه	۱۴۵	۲۲/۳۷	۷۲/۶۷۸۴۳۵	۱۷/۳۴	۲۶۴	۰/۵۹	۹۲	۰/۶۵
دوم	فقیر	۱۱۹	۱۸/۶۵	۷۶/۰۱۶۴۷۶	۱۸/۱۲	۱۶۶۸۸	۳۷/۴۸	۵۲۳۸	۳۷/۱۳
	متوسط	۱۲۸	۲۰/۰۶	۷۸/۴۰۲۶۸۴	۱۸/۶۹	۱۰۹۲۳	۲۴/۵۳	۳۳۸۰	۲۳/۹۶
	مرفه	۱۸۱	۲۸/۳۶	۱۳۶/۷۴۱۶۶۹	۳۲/۶	۵۱۵۸	۱۱/۵۸	۱۵۹۸	۱۱/۳۲
	خیلی مرفه	۱۵۸	۲۴/۷۶	۷۴/۰۶۳۱۲۷	۱۷/۶۵	۲۶۴	۰/۵۹	۹۲	۰/۶۵

شکل ۸. پهنه بندی فقر مسکن در شهر بیجار بر مبنای عامل اول ۱۳۹۵

شکل ۹. پهنه بندی فقرمسکن در شهر بیجار بر مبنای عامل دوم ۱۳۹۵

۳.۵. پهنه بندی نهایی شاخص فقرمسکن

با جمع بندی دو عامل بالا، عامل نهایی به دست می‌آید. با تبدیل نقشه لکه های داغ عامل تلفیقی به لایه رستر، نقشه پهنه بندی فقر بر مبنای عامل تلفیقی ترسیم شد. شکل ۱۰ پهنه بندی نهایی فقر را در بیجار نشان می‌دهد.

عامل نهایی در دوره ۱۳۸۵، پهنه فقر با ۴۱/۴۳ درصد از مساحت شهر، ۵۴/۹۱ درصد از جمعیت و ۵۶/۰۳ درصد از خانوار را شامل می شود که در قسمت های مرکزی محله بلوار، قسمت جنوب غربی محله بادامستان و فرحی و قسمت جنوبی شهر محله سراب را شامل می شود.

پهنه متوسط که با رنگ زرد مشخص شده است در قسمت های مختلف شهر پراکنده است و با ۱۹/۷۱ درصد از مساحت، ۲۴/۲۴ درصد از جمعیت و ۲۳/۹۷ درصد از خانوار را شامل می شود.

پهنه رفاه با ۳۸/۸۳ درصد از مساحت، ۲۰/۸۲ درصد از جمعیت و ۱۹/۹۸ درصد از خانوار را در میان پهنه ها در برمیگیرند در قسمت های شرقی محله یارمجه، شمال شرقی محله تخت سفلی و تخت علیا، قسمت غربی محله مهدیه و شمال غربی محله حلوائی شامل می شود.

در سال ۱۳۹۵ پهنه فقر با ۳۴/۲۹ درصد از مساحت شهر، ۶۷/۱۶ درصد از جمعیت و ۶۸/۰۹ درصد از خانوار را شامل می شود که در قسمت های شمالی محله الماسیه، قسمت شرقی محله یارمجه و جنوب شرقی ریگ سیاه شامل می شود. پهنه متوسط که با رنگ زرد مشخص شده است که با ۱۷/۲۵ درصد مساحت، ۲۲/۲۲ درصد جمعیت و

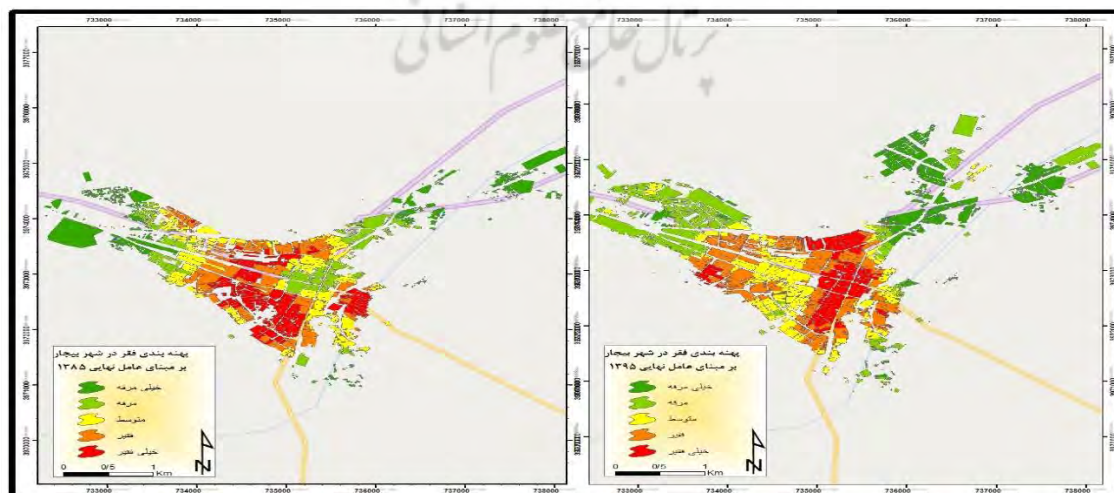
۲۱/۵۱ درصد خانوار را در برمی گیرند که در قسمت هایی از مرکز یعنی محله بلوار، قسمت جنوب غربی محله بادامستان و فرحی را دربرمی گیرد.

پهنه رفاه با ۴۸/۴۴ درصد از مساحت شهر، ۱۰/۶ درصد از جمعیت و ۱۰/۳۷ درصد از خانوار را در میان پهنه ها در بر می گیرند که در قسمت های شمال شرقی محله تخت سفلی و تخت علیا و شمال غربی محله حلوائی شامل می شود.

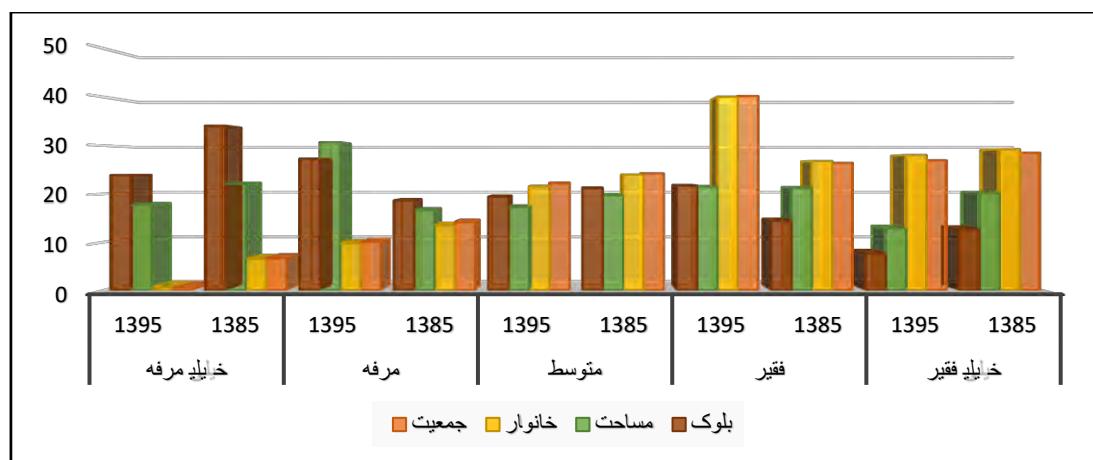
جدول ۸. تعداد و درصد پراکنش فضایی پهنه های فقر مسکن شهری برای دو دوره ۱۳۸۵-۱۳۹۵

عامل	پهنه ها	بلوک		مساحت		جمعیت		خانوار	
		تعداد	درصد	مقدار	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
عامل نهایی ۱۳۸۵	خیلی فقیر	۸۳	۱۲/۶۹	۶۰/۶۸۰۵۶	۲۰/۱۹	۲۰۹۹۹	۲۸/۵۱	۵۶۵۲	۲۹/۲۴
	فقیر	۹۴	۱۴/۳۷	۶۳/۸۳۲۲۱	۲۱/۲۴	۱۹۴۴۹	۲۶/۴	۵۱۷۹	۲۶/۷۹
	متوسط	۱۳۲	۲۰/۱۸	۵۹/۲۳۶۷۴۴	۱۹/۷۱	۱۷۸۵۴	۲۴/۲۴	۴۶۳۴	۲۳/۹۷
	مرفه	۱۲۲	۱۸/۶۵	۵۰/۰۶۰۵۳۸	۱۶/۶۶	۱۰۴۳۲	۱۴/۱۶	۲۶۰۸	۱۳/۴۹
	خیلی مرفه	۲۲۳	۳۴/۰۹	۶۶/۶۲۳۵۹۳	۲۲/۱۷	۴۹۱۲	۶/۶۶	۱۲۵۶	۶/۴۹
عامل نهایی ۱۳۹۵	خیلی فقیر	۴۹	۷/۶	۵۳/۷۳۸۰۴۴	۱۲/۸۲	۱۱۹۵۶	۲۶/۹۴	۳۹۴۴	۲۸/۰۱
	فقیر	۱۴۰	۲۱/۷	۸۹/۹۸۱۲۸۸	۲۱/۴۷	۱۷۸۴۶	۴۰/۲۲	۵۶۴۳	۴۰/۰۸
	متوسط	۱۲۵	۱۹/۴	۷۲/۳۲۱۸۹۹	۱۷/۲۵	۹۸۶۳	۲۲/۲۲	۳۰۲۸	۲۱/۵۱
	مرفه	۱۷۶	۲۷/۳	۱۲۸/۵۷۱۶۷۸	۳۰/۶۷	۴۴۴۰	۱۰	۱۳۶۹	۹/۷۲
	خیلی مرفه	۱۵۴	۲۳/۹	۷۴/۴۷۳۳۶۷	۱۷/۷۷	۲۶۸	۰/۶	۹۲	۰/۶۵

منبع: (یافته های پژوهش، ۱۴۰۱)

شکل ۱۰. پهنه بندی فقر مسکن در شهر بیجار بر مبنای عامل نهایی ۱۳۸۵ و ۱۳۹۵

شکل ۱۱. درصد پراکنش فضایی پهنه های فقر مسکن شهری در شهر بیجار برای دو دوره ۱۳۸۵ - ۱۳۹۵

۳.۶. درصد تغییرات پهنه نهایی فقر مسکن

با استفاده از این شاخص می توان وضعیت کلی فقر و رفاه پارامترهای مختلف را در دو دوره مقایسه نمود. درصد تغییرات از اختلاف در صد هر یک از پارامترهای بلوک، مساحت، جمعیت و خانوار در دو دوره ۸۵ و ۹۵ به دست آمده است. بر این اساس در طی سال های ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۵ بیشترین رشد مربوط به درصد خانوار و جمعیت، واقع در پهنه فقیر بوده است که به ترتیب ۱۳/۸۲ و ۱۳/۲۹ درصد بود. بنابراین می توان گفت طی ۱۰ سال مورد نظر جهت حرکت شهر بیجار به سمت فقیر شدن بیشتر بوده است (جدول ۹).

جدول ۹. درصد تغییرات پهنه نهایی فقر مسکن شهری

درصد تغییرات ۱۳۸۵ - ۱۳۹۵				پهنه
بلوک	مساحت	جمعیت	خانوار	
-۵/۰۹	-۷/۳۷	-۱/۵۷	-۱/۲۳	خیلی فقیر
۷/۳۳	۰/۲۳	۱۳/۸۲	۱۳/۲۹	فقیر
-۰/۷۸	-۲/۴۶	-۲/۰۲	-۲/۴۶	متوسط
۸/۶۵	۱۴/۰۱	-۴/۱۶	-۳/۷۷	مرفه
-۱۰/۱۹	-۴/۴	-۶/۰۶	-۵/۸۴	خیلی مرفه

۴. بحث

پژوهش حاضر به منظور مقایسه شاخص های فقر مسکن در دوره های ۱۳۸۵-۱۳۹۵ در شهر بیجار صورت گرفته است. با استفاده از مدل تحلیل عاملی هرکدام از شاخص ها مورد بررسی قرار گرفته اند و یافته ها حاکی از این است که پهنه های فقر مسکن در دوره ۱۳۸۵ در قسمت های مرکزی محله بلوار، قسمت جنوب غربی محله بادامستان

و فرحی و قسمت جنوبی شهر محله سراب را شامل می‌شود و در دوره ۱۳۹۵ در بیشتر نواحی شهر شمالی محله الماسیه، قسمت شرقی محله یارمجه و جنوب شرقی ریگ سیاه شامل می‌شود. و در مقابل پهنه‌های رفاه در سال ۱۳۸۵ در قسمت‌های شرقی محله یارمجه، شمال شرقی محله تخت سفلی و تخت علیا، قسمت غربی محله مهدیه و شمال غربی محله حلوائی شامل می‌شود و در سال ۱۳۹۵ که در قسمت‌های شمال شرقی محله تخت سفلی و تخت علیا و شمال غربی محله حلوائی مشاهده می‌شود. همچنین می‌توان اذعان کرد که در مجموع پهنه‌های فقر مسکن در سال ۱۳۸۵ با ۴۱/۴۳ درصد از مساحت شهر، ۵۴/۹۱ درصد از جمعیت و ۵۷/۰۳ درصد از خانوار را شامل می‌شود و در سال ۱۳۹۵ پهنه فقر مسکن با ۳۴/۲۹ درصد از مساحت شهر، ۶۷/۱۶ درصد از جمعیت و ۶۸/۰۹ درصد از خانوار را در برمی‌گیرد. پهنه رفاه در سال ۱۳۸۵ با ۳۸/۸۳ درصد از مساحت، ۲۰/۸۲ درصد از جمعیت و ۱۹/۹۸ درصد از خانوار را در میان پهنه‌ها در برمی‌گیرند و در سال ۱۳۹۵ با ۴۸/۴۴ درصد از مساحت شهر، ۱۰/۶ درصد از جمعیت و ۱۰/۳۷ درصد از خانوار را در میان پهنه‌ها شامل می‌شود. همچنین در صد تغییرات مربوط به مساحت در پهنه فقر ۷/۱۴-، جمعیت با ۱۲/۲۵ درصد جمعیت و ۱۲/۰۶ درصد خانوار را شامل شده است و پهنه رفاه با ۹/۶۱ درصد از مساحت، ۱۰/۲۲- درصد از جمعیت و ۹/۶۱- درصد از خانوار را شامل شده است. همچنین مقایسه توزیع پهنه‌ای درآمدی سه گانه (شکل ۵) با نقشه نهایی پهنه بندی فقر مسکن (شکل ۱۰) در شهر بیجار تا حدودی انطباق دارد.

با مقایسه نتایج پژوهش حاضر و پژوهش‌های مرتبط می‌توان دریافت که نتایج این پژوهش با مطالعات النی کالانتیدو در مورد بی عدالتی و ناپایداری مسکن شهری در استرالیا، مطالعه‌ی نجاتی و همکاران به تحلیل فقر مسکن شهری در محلات منطقه ۱۷ شهر تهران شاخص‌های کمبود مسکن، نفر در اتاق و خانوار در واحد مسکونی دارای بیشترین تاثیر در فقر اجتماعی و همچنین شاخص‌های نسبت رشد خانوار به واحد مسکونی، خانوار در اتاق کمترین تاثیر در فقر مسکن می‌باشند و همچنین پژوهش نیک پور و همکاران در محلات شهر بابل بر اساس شاخص‌های کمی و کیفی مسکن نشان دهنده سطح برخورداری نامیزان در سطح محلات شهر بابل بوده است همسو بوده است. از این رو ضرورت بررسی شاخص‌های فقر مسکن برای شهرها امری اجتناب ناپذیر است و این درحالی است که در اکثر مطالعات به یک دوره تحلیل پرداخته می‌شود در حالی که در این پژوهش دو دوره مورد مقایسه قرار گرفته است. باید در نظر داشت که این پژوهش بر روی تمام بلوک‌های سطح شهر بیجار در دوره ۱۳۸۵ و ۱۳۹۵ و در تمامی جهات جغرافیایی شمال، جنوب، شرق و غرب صورت گرفته است. و نتایج نشان داد که جهت شهر بیجار در فاصله ۱۰ سال یعنی از سال ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۵، به سمت فقیر شدن شاخص‌های مسکن بیشتر بوده است.

۵. نتیجه گیری

یکی از مشکلات کنونی شهرهای جهان، به ویژه در کشورهای جهان سوم، مبحث فقر مسکن است. این مهم در کشور ما نیز، مانند دیگر کشورهای در حال توسعه، با سرعت و حجم چشمگیری در حال افزایش است که باید گفت

یکی از چالش های مهم مدیریت شهری کشور است. گستره های فقر مسکن که بخش جدایی ناپذیری از مناطق شهری را تشکیل داده اند، به دلیل تبعات و پیامدهای منفی این پدیده (فقر) و گسترش آن همواره مورد توجه برنامه ریزان قرار گرفته اند؛ مساله مهم در جلوگیری از گسترش پدیده فقر مسکن، شناخت دقیق پهنه های فقر مسکن و تبلور فضایی آن در شهرهاست زیرا وضعیت فقر مسکن و گسترش آن در شهرهای ایران، الگوهای متفاوتی دارد. بنابراین مبحث فقر مسکن ممکن است از عوامل مختلفی ناشی شود که بحث درباره ی آن از توان نوشته حاضر خارج است؛ اما یکی از راه حل های جلوگیری از گسترش آن و نیز ساماندهی وضعیت مکان های فقیر نشین شناسایی دقیق پهنه فقیر نشین در شهرها است. زیرا هر برنامه ای برای مقابله با فقر مسکن در سطح شهرها، بدون شناخت دقیق از وضعیت موجود آن، امکانپذیر نخواهد بود. به عبارتی شناخت ناکافی از فقر مسکن و به ویژه گستره ی آن در سطح شهر، مانع سیاست گذاری مناسب برای کاهش فقر مسکن و ائتلاف منابع اقتصادی می شود و باعث بی نتیجه بودن برنامه های کاهش فقر خواهد شد. در همین راستا و با توجه به مطالعه توزیع فضایی فقر مسکن در جوامع شهری و با لحاظ اینکه مطالعه این پدیده، زمینه تصمیم گیری و برنامه ریزی مناسب به منظور کاهش مشکلات مرتبط با فقر مسکن را برای برنامه ریزان و مدیران در سطح بلوک های شهری فراهم میکند این پژوهش تلاش کرد الگوی توزیع فقر مسکن را در سطح بلوک های شهری شهر بیجار بررسی کند. در نهایت در راستای بهبود وضعیت شاخص های مرتبط با فقر مسکن، راهکارهایی در زیر ارائه گردیده است:

در نظر گرفتن تأثیرگذاری کلیه مولفه های اقتصادی، اجتماعی، محیطی و کالبدی در گستره های فقر مسکن با توجه به توزیع جغرافیایی پهنه های درآمدی.

بررسی و شناسایی نقاط ضعف و متغیرهای تأثیرگذاری که باعث شده شاخص های انتخابی در برخی از قسمت های شهر در حد پایینی قرار داشته باشند، تا بتوان از این طریق با اتخاذ ساز و کارهای مطلوب جهت تقویت و تسریع آنها اقدامات لازم را بعمل آورد. مطالعات فرسنگی

تخصیص منابعی از قبیل آموزش، بهداشت، خدمات زیربنایی و... در مناطق فقیر نشین برای بهره مندی ساکنان این محلات و همچنین ارتقاء منزلت و شأن این مناطق.

اولویت دادن به مسائل اقتصادی در مناطق کم برخوردار با توجه به تأثیر مستقیم و عمیق بعد اقتصادی نسبت به سایر ابعاد.

توسعه زیرساخت های مرتبط با توسعه شهر با استفاده از حداکثر مشارکت بخش غیردولتی در مناطق دارای مزیت نسبی در سطح شهر و شناساندن و معرفی توانمندی های نقاط مختلف سطح شهر و فراهم کردن زمینه های لازم برای توسعه زیرساخت ها.

کتاب نامه

۱. اطهاری، ک. (۱۳۸۴). فقر مسکن در ایران (فقر سیاست های اجتماعی). فصلنامه علمی پژوهشی رفاه اجتماعی، ۵(۱۸)، ۱۲۷-۱۱۳.
۲. بنی فاطمه، ح.، و ایرانی، س. (۱۳۸۹). بررسی تطبیقی میزان فقر در مناطق مختلف شهر تبریز. مجله مطالعات جامعه‌شناسی، ۳(۷)، ۲۲-۷.
۳. پور احمد، ا.، گروسی، ع. ر.، و نوری، ا. (۱۳۹۴). ارزیابی شاخص های مسکن شهرستان نظرآباد با رویکرد شهر سالم و فصلنامه برنامه ریزی کالبدی فضایی، ۲(۴)، ۳۳-۲۱.
۴. پورمحمدی، م.، نعیمی، ک.، درویشی، ف. (۱۳۹۵). تحلیل کیفیت مسکن در محلات ۲۰ گانه شهر بیجار با روش آنتروپی و SAW. جغرافیا و آمایش شهری منطقه‌ای، ۶(۱۹)، ۱۲۲-۱۰۷.
۵. پورموسوی، س. م.، امینی، م.، و کیخا، م. (۱۳۹۲). بررسی تأثیر اقتصاد سیاه بر فقر در مناطق شهری ایران. مجله برنامه ریزی و آمایش فضا، ۱۷(۳)، ۶۲-۴۵.
۶. روستایی، ش.، رحمتی، خ.، و شیخی، ع. (۱۳۹۵). توزیع فضایی و پهنه بندی فقر شهری بر پایه مولفه های اجتماعی اقتصادی و کالبدی مطالعه موردی شهر میاندوآب. فصلنامه جغرافیا و برنامه ریزی شهری چشم انداز زاگرس، ۸(۳۰)، ۴۷۱-۴۴۹.
۷. روستایی، ش.، احد نژاد، م.، اصغری زمانی، ا.، زنگانه، ع. ر.، و سعیدی، ش. (۱۳۹۴). ارزیابی فقر ارزیابی فقر شهری در مناطق اسکان غیررسمی شهر کرمانشاه با استفاده از الگوی تحلیل عاملی (مطالعه موردی: محلات دولت آباد و شاطر آباد در سال ۱۳۸۵). مجله جغرافیا و برنامه ریزی، ۱۹(۵۳)، ۱۶۶-۱۳۶.
۸. زبردست، ا.، و رضائی، ر. (۱۳۹۵). سنجش فقر شهری و ارتباط آن با دسترسی به خدمات شهری در شهر قزوین. نشریه هنرهای زیبا- معماری و شهرسازی، ۲۱(۲)، ۵۴-۴۵.
۹. صارمی، ح. ر.، و ابراهیم پور، م. (۱۳۹۱). بررسی شاخص های مسکن ایران و جهان، مطالعه موردی ایران انگلیس و فرانسه. مجله هویت شهر، ۶(۱۰)، ۹۱-۱۰۲.
۱۰. عزیزی، م. م. (۱۳۸۲). تراکم در شهرسازی: اصول و معیارهای تعیین تراکم شهری، وزارت مسکن و شهرسازی. چاپ اول. تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
۱۱. عزیزی، م. م.، موحد، ع.، ساسانیپور، ف.، و کرده، ن. (۱۳۹۳). تحلیلی بر وضعیت فقر شهری مطالعه موردی شهر مهاباد. فصلنامه علمی پژوهشی اطلاعات جغرافیایی سپهر، ۲۳(۹۰)، ۶۹-۶۰.
۱۲. غلامی، ع. ر.، و مهدنژاد، ح. (۱۴۰۰). تحلیل فضایی فقر شهری از لحاظ شاخص های کالبدی در کلان شهر اصفهان. فصلنامه علمی پژوهش و برنامه ریزی شهری، ۱۲(۴۴)، ۳۸-۲۱.
۱۳. لطفی، ص.، و حسینی زاده، م. (۱۳۹۹). تحلیل فضایی فقر شهری در فضاهای شهری مطالعه موردی: شهر نورآباد. پژوهش های دانش زمین، ۱۱(۴۱)، ۱۶۸-۱۵۲.
۱۴. معصوم نیا بیشه، ع.، و برک پور، ن. (۱۳۹۳). تحلیل روند تغییرات شاخص های تراکم و سرانه فضای مسکونی. نشریه صفا، ۲۴(۶۴)، ۹۴-۷۵.

۱۵. مرکز آمار ایران. (۱۳۸۵). *بلوک های آماری شهر بیجار*. اهران: مرکز آمار ایران.
۱۶. مرکز آمار ایران (۱۳۹۵). *بلوک های آماری شهر بیجار*. تهران: مرکز آمار ایران.
۱۷. موحد، ع.، ولی نوری، س.، حاتمی نژاد، ح.، زنگانه، ا.، و کمانرودی کجوری، م. (۱۳۹۵). تحلیل فضایی فقر شهری در کلانشهر تهران. *فصلنامه علمی پژوهشی اقتصاد و مدیریت شهری*، ۴(۱۵)، ۳۷-۱۹.
۱۸. نجاتی، ص.، علوی، س.ع.، و قائد رحمتی، ص. (۱۳۹۷). تحلیل فقر مسکن شهری از بعد اجتماعی (مطالعه موردی: محلات منطقه ۱۷ شهر تهران). *دو فصلنامه جغرافیای اجتماعی شهر*، ۵(۲)، ۱۰۶-۸۷.
۱۹. نیک پور، ع.، آنامراد نژاد، ر.ب.، و ملاحسینی، ع. ا. (۱۳۹۶). سطح بندی محلات براساس شاخص های کمی و کیفی مسکن (مورد مطالعه شهر بابلسر). *فصلنامه مطالعات ساختار و کارکرد شهری*، ۴(۱۵)، ۱۲۳-۱۰۰.
۲۰. نیک پور، ع.، سلیمانی، م.، اکبری، ف.، و محمدیاری، ب. (۱۴۰۰). مقایسه و تحلیل سطح پایداری محله های شهری (مورد مطالعه: شهر بجنورد). *دو فصلنامه توسعه پایدار محیط جغرافیایی*، ۳(۵)، ۵۰-۳۶.
۲۱. نیک پور، ع.، سلیمانی، م.، و محمدیاری، ب. (۱۴۰۰). تحلیل فضایی پوشش فقر شهری و پهنه بندی آن در کلان شهر رشت. *نشریه علمی مطالعات برنامه ریزی سکونتگاه های انسانی*، ۱۶(۲)، ۳۵۲-۳۵۹.
۲۲. وارثی، ح. ر.، و کمال باغراهی، ا. (۱۳۹۴). تحلیل شاخص های کمی و کیفی مسکن در شهر جیرفت و پیشبینی مسکن مورد نیاز تا سال ۱۴۰۰. *نشریه جغرافیای اجتماعی شهری مطالعات نواحی شهری سابق*، ۲(۴)، ۲۴۹-۱۲۵.
۲۳. یزدانی، م.ح.، و کیانی، س. (۱۳۹۵). بررسی و تحلیل وضعیت مسکن (شاخص های کمی و کیفی مسکن) نقاط شهری استان اردبیل، سومین کنفرانس علمی و پژوهشی افق های نوین در علوم جغرافیا و برنامه ریزی معماری و شهرسازی ایران. ۱-۱۰.

24. Baker, J. (2009). *Meeting the Challenge of Urban Poverty and Slums*. Ghana :World Bank.
25. Bogdon, A.S., & Can, A. (1997). Indicator of Housing Affordability Comparative and Spatial Approaches. *Real Estate Economics*, 25(1), 43-80.
26. Chen, M., Zhang, H., Liu, W., & Zhang, W. (2014). The global pattern of urbanization and economic growth. Evidence from the last three decades. *Plos One*, 9(8), 1-14.
27. Conteh, A., Earl, G., Liu, B., & Roca, E. (2020). A new insight into the profitability of social housing in Australia. A Real Options approach. *Habitat International*, 6(2), 1-15.
28. Curley, A. (2005). Theories of urban poverty and implications for public housing policy. *J. Soc. & Soc. Welfare*, 32(2), 97-119.
29. Douglas, H.W., Yi, J., & Zhang, B. (2019). House prices and marriage entry in China. *Regional Science and Urban Economics*, 74(6), 118-130.
30. Ferreri, M., Dawson, G., & Vasudevan, A. (2017). Living precariously: Property guardianship and the flexible city. *Trans. Inst. Brit. Geogr*, 42 (2). 246-259.
31. Glaeser, E., & Gyourko, J. (2005). Urban decline and durable housing. *Journal of Political Economy*, 113(2), 345-375.
32. Ha, S.K. (2004). Housing poverty and the role of urban governance in Korea. *Environment and Urbanization*, 16(1), 139-154.
33. Kalantidou, E. (2020). Housing precariousness: The need for and feasibility of sustainable housing in Australia. *Journal of Geoforum*, 12(3).
34. Kanbur, R., & Sumner, A. (2012). Poor countries or poor people? Development assistance and the new geography of global poverty. *Journal of International Development*, 24(6). 686-695.

35. Kuddus, M. A., Tynan, E., & McBryde, E. (2020). Urbanization: a problem for the rich and the poor? *Public Health Reviews*, 41(1), 41-1.
36. Liu, R., Kuffer, M., & Persello, C. (2019). The temporal dynamics of slums employing a CNN-based change detection approach. *Remote Sensing*, 11(23), 28-44.
37. Ma, J., Dong, G., Chen, Y., & Zhang, W. (2018). Does satisfactory neighbourhood environment lead to a satisfying life? An investigation of the association between neighbourhood environment and life satisfaction in Beijing. *Cities*, 74(2), 229-239.
38. Martine, G. (2012). The new global frontier: urbanization, poverty and environment in the 21st century. *Earthscan*, 5(2), 220-228.
39. Mekonen, E. K. (2022). The effect of residential house rent on urban households poverty status in Ethiopia: evidence from Wolkite town. *Cogent Economics & Finance*, 10, 2125659.
40. Nakabashi, L. (2018). Poverty and economic development: Evidence for the Brazilian states. *Economia*, 19 (3), 445-458.
41. Noble, M., Barnes, H., Wright, G., & Roberts, B. (2010). Small area indices of multiple deprivation in South Africa. *Social Indicators Research*, 95(11).
42. Odekon, M. (2010). *Encyclopedia of world poverty*. New York: Thousand Oaks.
43. Sato, H. (2006). Housing inequality and housing poverty in urban China in the late 1990s. *China Economic Review*, 17(1), 37-50.
44. Simler, K., Harrower, S., & Massingarella, C. (2004). Estimating poverty indices from simple indicator surveys. In conference on Growth, Poverty Reduction and Human Development in Africa. Centre for the Study of African Economies. University of Oxford. 21 (3).
45. Wang, J., Kuffer, M., Roy, D., & Pfeffer, K. (2019). Deprivation pockets through the lens of convolutional neural networks. *Remote Sensing of Environment*. 6(3), 234- 242.
46. Westaway, M. (2006). A longitudinal investigation of satisfaction with personal and environmental quality of life in an informal South African housing settlement, Doorkop, Soweto. *Habitat International*, 30(3), 175-189.
47. White, H. (1999). Global poverty reduction: Are we heading in the right direction? *Journal of International Development*, 11(4), 503-519.
48. Zainal, N. R., Gurmit, K., Nor Aisah, A., & Jamaliah, M. Kh. (2012). Housing conditions and quality of life of the urban poor in Malaysia. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 15(50), 827-838.